

Yatır ve evliyalara hakkında halkın inanç ve itikatları.

Refik Engin

1. Bazı yatırların üzerindeki toprağına eli ile karıştırıp eline geçen nesneye göre yorumlar yapılmaktadır.

2. Evliyalara Türklerin haklı davalarına katıldığı zaman zaman meydana gelen olaylar ile görülmüştür.

3. Türklere eşik kutsaldır basılmaz. Aynı inancın uzantısını yatır ziyaretlerinde görmekteyiz.

4. Ehli Bent inancına sahip ailelerin sünnet evveli yatırları ziyaret etmeleri görülmektedir. Trakya'da sünni inanca sahip kişilerin bile ziyaret etmesi kurbanlar kesmesi bu inancın Trakya'da ne kadar yaygın olduğunu ve hoş görü ile yayıldığını göstermektedir.

5. Yatırlara girerken genelde her kişi kendine belli bir çeki düzen verir. Genelde sağ ayak ile girme yapıldığı görülür. Yatır ziyareti sırasında ve girip çıkarken yatıra arka dönülmez. Bu inancın Trakya Bektaşilerinde ve Bedreddin'iler de muhabbetlerde meydan sofralarına arka dönmeleri ile bağlantı kurulabilir. Yatıra ziyarete giren eğer belli bir tarikata mensup ise el pençe duruşu görülür.

6. Trakya'da pek yatırın üzerinde bir yapı bulunur. Bazıları ise bakımsız çeşitli art niyetli kişiler tarafından tahrip edilmişlerdir. Tekirdağ'ın Muratlı ilçesinin Kırkkepenekli köyündeki Hüseyin Tez veren baba ise üzerine her hangi bir evcik yapılmasına müsaade etmemesi ile tanınmaktadır.

7. Yatır ziyaretleri normal kabir ziyaretlerinden farklı olmaktadır. Her toplum ve inanca göre farklılıklar gösterebilir.

8. Yatırlarda genelde su kabı ve havlu mutlaka vardır. Evliyanın su ile ab dest alıp namaz kıldığına inanılır. Bazı yatırların bakıcıları bizzat su kaplarını temizler doldurur ve havlularını değiştirirler. Bu kişiler su kaplarının boşaldığına ve havluların ıslak olduğunu söylerler.

9. Bazı kötü niyetli ve kötü kişilerin Evliya ziyaretine geldiklerinde evliya tarafından sokulmadığı veya o kişiye yılan veya başka bir surette görüldüğüne inanılır. Yakın zamanlarda bu tür olayların olduğunu söyleyenler az değildir.

10. Evliya kabirlerine para atıp alma hemen hemen her yatırda görülmektedir. Bazı kişiler bu paraları alır seneye o evliyayı dileği olduğunda geri götürürler. Dileği olsun olmasın götürülmesi istenir. Bazı yatırlarda para atılan yerler pencereler vardır.

11. Yatırlara adak adanmasında ve adak kesilmesinde o ulu kişinin yüzü suyu hürmetine Haktan dilenen dileklerin kabul olacağına inanılır. Bir nevi hakka yalvarırken Hakka ermiş kişilerin rızasına dilekler istenir.

12. Çocuğı olmayanlar olup ta yaşamayanlar yatır etrafında ağaç ve binanın her hangi bir yerine beşik ve beşik içinde yapma bebekler bırakırlar. Dileği kabul edilenler adaklarını keserler. Bazıları o evliyanın adı varsa adını koyar.

13. Dilek dilenirken çeşitli işlemlerin yapıldığını görmek mümkündür. Yatırın kabrine veya duvarına taş yapıştırma görülmektedir. Taş yapışırsa dileğinin kabul olacağına inanılır. Evliyanın dileğini kabul edeceğine bir işaret vermesi isteğı pek çok inançta görülmektedir.

14. Mum yakılması hemen hemen her yerde en çok görülen uygulamadır. Mum tarikatta kansız kurbandır. Mum yakılması (Çerağ uyarılması) belli bir tercümanlar okunarak yapılır. Yatırlarda genelde çerağ uyarılması tarikat ehli lince yapılır. Burada yapılan uyarma kısaltılmış şekilde yapıldığından pek saklanmaz. Esas çerağ uyandırma işlemi nasipli kişilerin bulunduğu muhabbetlerde yapılır.

15. Trakya'da yatırların yatış yönleri belirsizdir. Eski Türklere kabrin yönü baş taraf batıda yüz doğuya bakar. Sünni ve Sünnileşen toplumlarda kabirler Kibleye doğrudur.

16. Kadın evliyalara yatırlarına makara götürülerek belli yerlere iplik sarılması görülür.

17. Trakya'da tüm yatırların yanında veya uzağında kendi adıyla ve değişik adlarla anılan pınar çeşme veya ayazmalar bulunur. Bu sular kutsal sayılır. Ziyaretçiler tarafından alınıp içilir. Evlerine götürülür. Şifa niyetine hastalara ve diğer ev halkının bu sudan içmeleri sağlanır. Genelde Tekke ve yatırların eski toplumlardan kalan kutsal sayılan pınar ve yerler yakınlarında olmaları eski toplumlar ile kaynaşmalarında aracı olmuştur.

18.Trakya ve Balkanlarda genelde evliyalar BABA olarak adlandırılır. Yazılı kaynakları incelediğimizde Dede ve Efendi lakapları ile anılan tarikat ermişlerinin bile Baba olarak adlandırıldığı görülmektedir.

19.Pek çok yatırın adı sanı bilinmemektedir. Pek çoğunun lakapları bilinir.Pek çoğunun adı veya lakabı kişilerin rüyalarında o kişilere ermiş tarafından söylenmiştir.

20.Hemen hemen bütün yatırların üzerlerinde sanduka ve üzerlerinde örtü duvarlarında işlemeler yerde kilim halı ve benzeri şeyler vardır.

21.Erenlerin yattığı yerde değil inanıldığı yerde yaşar inancı ile aynı kişinin pek çok yerde asıl kabri dışında nazarlamaları vardır.Evliyaların 7 veya 9 yerde bile nazarlamalarının olduğuna inanılır. Bazı sebeplerden dolayı yatır olarak kabul edilen yerlerin kazıldığı zaman bir şey bulunmadığı söylenmesi bundan dolayıdır. Halkın nazarlamalara esas kabirleri kadar itibar göstermesi Evliya yattığı yerde değil inanıldığı yerde yaşar inancının bir uzantısıdır.

22.Yatırların pek çoğunda büyük tespihler görülmektedir. Bu tespihlerden küçük çocuklar en az 3 defa geçirilir .O çocuğa o yatır tarafından şifa veya derman verileceği inanılır.

23.Genelde yatırların bulunduğu Tekkelerde dut ağaçların olması buralarda ipek böcekçiliğinin yapılmış olacağına işaret eder.Veya Dut ağacının Bektaşiler veya diğer tarikatlar tarafından kutsal sayılmamasının da etken olacağı düşünülebilir.

24.Yatırlar ve yanlarında bulunan tekkelerin çevreye hakim tepeler üzerinde olması o günün şartlarına göre konaklama ve güvenlik açısından gerekli görüldüğü gibi tekkelerin o zamanın şartlarına göre önemli noktalarda devletin bir nevi uzantısı koruyucusu durumunda olduğunu göstermektedir.

25.Pek çok yatırın baş veya ayak ucunda taş yoktur.Bunların bazı kötü niyetli kişiler tarafından yok edildiği bilinmektedir.Bazı yatırlarda ise o evliyanın adı sanı azalmamıştır. Sadece mermer bir taş zamanın tekniğine göre şekil verilip evliyanın baş ucuna dikilmiştir.

26.Trakya da Evliyaların bir veya birden fazla kardeşi olduğu bilinmektedir. Ve halk bunları kardeş bilir sayar.

27.Her evliyanın anlatılan bir olayı vardır.Rivayetlerin pek çoğu tarihsiz olmakla beraber bazılarının ise yakın zamanda olduğu yaşayan kişiler tarafından anlatılmaktadır. Kerametleri inancılar tarafından kuşaktan kuşağa anlatılır.Trakya da hangi inanca sahip olursa olursun Evliya veya Yatır olarak bilinen kişilere olan inanç çok yaygındır.

28.Evliyaların sağlığında kerametlerini pek göstermedikleri görüldüğü andan sonra fani hayata veda ettiklerine inanılır.

29.Yatırlara kesilen adakların kanları adak sahibinin alınına sürülür. Adaklar da belli bir hayvan şartı görülmez.Tarikat inancı olanlar Horoza Cebrail derler. Kurban evveli bir horoz kesilmesi muhakkak yapılır.Bu inancın sünnet olacak çocuktan evvel yapılması da bu inancın uzantısı olabilir.

30.Yatırlara adanan adakların tez zamanda kesilmesi istenir.Elinin erdiği an kesmeye gayret edilir. Kesemeyenler muhakkak bu ezikliği duyduklarından adakları mümkünse en kısa zamanda keserler.Halk arasında adaklar için” Kaz kes ama tez kes “ denilmesi bunun içindir.

31. Trakya ve Balkanlarda kutsal orman inancı vardır.Bunun kökeni yazılı kayıtlarda İslamiyet evveline kadar gitmektedir.Genelde Bektaşiliğin eski Türk inançları ile bağlantısı çoktur.

Bu gün Trakya'daki Amuca Kabilesinin köylerinin etrafı ormanlıktır. Kurulduğu zaman sadece barınaklarını yapacak yerden kestiği ağaçların yeri hariç ağaçlıklarda boşluk yokmuş. Zaman içinde ormanlar azalmış korular yok olmuş.Yalnız iki yerde ormandan ağaç kesilmesine oradaki Evliyanın izin vermediği için kurtulmuştur. Bunlardan yalnız orada yapılan kurbanlar ve köy için kesilen odunları almalarına müsaade vardır.Topçular köyünde Topçu Baba (Engin,1996:)korularında yakın geçmişte bazı olaylar korunmalarına yol açmıştır. Bu gün Amucalar'ın 1877 'den sonra yerleştiği Devletli ağaç köyü adını Ulu büyük ağaç anlamından almış.

DEVEÇATAĞI, KARINCAK ve BAYRAM DERE meraları içinde kalan KEŞKEK Korunun koruyucusu KEŞKEK BABA'dır.

Keşkek Baba hakkında kesin bir bilgi bulunamadı.Gece vakti bir karı koca Deveçatağı tarafına doğru gidiyorlarmış.Korudan odun alırsak kim görececek deyip bir kaç dal odun arabalarına atıyorlar.Bir taraftan

da bu tür şeylere inanmak doğru değil diyorlarmış.Aradan çok az zaman geçmemiş ki arabayı çeken öküzün biri düşüp ölmüş. İlk önce bunu normal olarak yorumlamışlar.Ama çok geçmeden kadının başındaki feracesi karınca yemiş odun gibi delik deşik olunca işi anlamışlar ama odunları geriye dönüp koruya bırakana kadar başlarına gelmedik kalmamış. Odunları bırakınca sanki hiç bir şey olmamış gibi evlerine dönmüşler.Onlara bir öküze ve biraz da korkuya mal olmuş.Bu üç köy hala bu korudan odun kesmezler. Bu üç köyün ikisi Amuca kabilesinin köyüdür.Bayramdere ayrı kabiledir. Bu olay 1897 yıllarından sonra olmuş.

Topçular köyü sınırları ile civar köylere kadar uzanan koruya TOPÇU BABA Korusu denilmektedir.Yine bu korudan da sadece adına yapılan kurbanı ve köy okuluna ,köy kurbanlarına odun alınmaktadır. Geleneksel Topçu Baba kurbanına kesilen odunların kalanı bile gelecek yıla bir kenara dizilerek bırakılmaktadır.Bu tür olaylara inanmayan bir köy korucusu korudan topladığı odunları köyden kime dediyse götürmemiş.Yalnız bir kişi ben götürüm diyor.Bu kişiye köy halkı götürmemesi için ikaz ediyorlar.O kişi odunları götürüyor ama evine dönmeden yolda kaza geçirip ölüyor.Burada beklenen mi tecelli etti ,yoksa eceli oraya kadardı.Onu kişilerin inancına bırakıyoruz.

32.Türbenin temizliğini yapan türbedarlara halk gönlünden ne koparsa belli miktar para verir.Bazı mumları belli akşamlar yakılması için bırakır.Her yatırın چراغının uyarılması çeşitli akşamlarda yapılmaktadır.Türbedarlar geleni gideni karşılar. Gelenlerin isteklerini ve karşılaştıkları zorluklarda yardımcı olurlar. Gerektiğinde adakların dağıtılmasında hatta kesilmesinde de yardım edenleri vardır.Bu kişiler bu yatıra mali çıkar için değil genelde inançları için hizmet ederler.Bunu çıkar için yapanların bu hizmeti yapamayacaklarına inanılır.

33.Bazı yatırlara dilenen dileğin kabul edilip edilmediğini öğrenme isteği vardır.Muratlının Kırkkepenekli köyünde Murtaza Babanın yatırının baş ucuna bir elma ve mevsimin gereğine göre bir meyve bırakıldığı biraz sonra dilek dileyen kişi tarafından alınır.Burada bırakılan meyvenin üzerinde herhangi bir çizik yırtık olmaması istenir.dileği kabul edilirse diş izine benzer bir işaret oluşmaktadır. Bu veya buna benzer inançlar uygulanmaktadır.Bunu uygulayan kişinin bu işlemi muhakkak inanarak yapması halinde kabul edildiği görülmüştür.Ve buna inanılır.

34.Bazı yatırların akıl hastalarına veya doğuştan özürlüleri iğlestireceğine inanılır.

35.Yatırlara bez bağlama en çok görülen inançlarımızdandır.Bu uygulamanın canlı olan ağaçlara zarar verdiği için Hacı Bektaş belediyesi çeşitli uyarılar yapmasına rağmen halkın bu inancının zararlarını anlatamayınca oradaki görevliler onlar bağlıyor biz sökmek zorundayız yoksa ağacın üzerine bazı zararlı böcekler buralarda barınıyor.Kış ayında don tehlikesi ağaca zara veriyor demektedirler.Bazı kutsal emanetlerin bilinçsizce yapılması yüzünden Nevşehir'in Hacı Bektaş ilçesindeki Kutsal sayılan Ardıç ağacı gövdesine para sokulması nedeni ile kurumuştur. Dilekleri kabul mu oldu yoksa günaha mı girdiler onu kişilerin inancına bırakıyoruz.

36.Yatır ve Evliyaların genelde savaşlarda kesik başlarını koltuğunun altına alarak savaştığı veya belli bir zaman sonra kellesi koltuğunda düştüğü yerde gömüldüğü ve üzerine türbe inşa edildiğini görmekteyiz. Evliyalara şehitlik mertebe sinide halk vermektedir.

37.Genelde evliyaların yaşamları boyunca yoksulluk içinde kıt kanaat geçindikleri mala mülke önem vermedikleri hatta çoğunun evlenmedikleri bilinmektedir.Varlıklarını halk ile paylaşmaları onları halkın gözünde bir kat daha büyütmüş ve sevdirmiştir.

38.Kış aylarında halk deyimi ile Zemheride gül isteme (kışın en sert dönemi) ve bulma ,yaz meyvelerini kışın bulma kerametleri görülmektedir.

39.Evliyaların kerametleri görülünce kaybolmaları ,Hakka yürümleri (Vefat etmeleri) anlatılır.

40.Yatırlarda evliyaya ait kutsal sayılan ve kutsallığına inanılan şamdan ,tespih ve benzeri eşyalara saygı büyüktür. Bunlarla ilgili bazı inançlarda türemiştir.

41.Elma meyvesinin evliya kerametlerinde oldukça geniş yer kaplamaktadır. Elma kutsallaşmıştır.

42.Evliyaların uzak yerlere çok kısa zamanda gidip gelmeleri uzağı yakın etmeleri rivayetlerde çokça görülmektedir.

43.Erenlerin ve evliyaların çoğunluğu Horasan lı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gün Trakya ve Balkanlarda hala varlıklarını sürdüren ehli beyt mensuplarının “Biz Horasandan gelmişiz “ demeleri bunun için olsa gerek.

44.Erenlerin genelde Haç ziyaretlerinde veya hacca gidenlere haç esnasında yardım etmeleri helva veya bişi götürme olayları pek çok evliya menkıbesine konu olmuştur.

45.Yatır ve türbelerde Kur’anı kerim okunması dua edilmesi yanı sıra nefeslerinde söylenmesi görülmektedir.Genelde bu nefesler o yatır adına yakın zamanda veya zamanı bilinmeyen bir zamanda yazılmış nefeslerde olabiliyor.

Eren ve Evliya menkıbelerinde özellikler

- 1.İnsanı diriltme
- 2.Diriyi öldürme.
- 3.Duayı gerçekleştirme
- 4.Gaipten ve gelecekte haber vermek
- 5.Mekan aşmak
- 6.Aynı anda muhtelif yerlerde görünmek
- 7.Vahşi hayvanları emrine almak
- 8.Bir anda çok mesafelere kat edebilme
- 9.Çeşitli hayvanların kalıbına girme
- 10.Ateşte yanmama
- 11.Suda kaynayıp ölmeme
- 12.Silah,zehir vs. öldürücü şeylerden etkilenmeme
- 13.Öleceği yeri ve zamanı önceden bilme
- 14.Dağları , tepeleri ,taş ve kayaları yürütme
15. Akarsuları durdurma ,tersine akıtma
- 16.Suyu ve diğer içkileri yağ, bal veya başka maddelere çevirme
- 17.Taşı toprağı altın yahut tohum haline getirme
- 18.Mevsiminin dışında çiçek veya meyve oldurma
- 19.Yağmur, kar veya dolu yağdırma
- 20.Yerden ,taş veya kayadan su fişkırma
- 21.Irmak ,göl veya deniz üstünde yürüme
- 22.Havanları konuşturma
- 23.Başka yerde meydana gelen olayları bilme
- 24.Az yiyecekten çok kişiyi doyurma
- 25.Ejderha ile savaşarak halkı kurtarma
- 26.Hasımlarını beddua ederek
- 27.Hızır ile görüşme.
- 28.Tahta kılıçla düşmanlarını yenme.
- 29.Hasımlarını taşa çevirme.
- 30.Türk Ordusuna yardım etme.
- 31.Darda kalanların imdadına yetişme .
- 32.Kudret topu ile selamlaşma
- 33.Taşlara atın veya bastonun izini çıkarma
- 34.Kellesini koltuğuna alarak savaş yerinden uzaklaşma.
- 35.Rüzgara ve tabiat kuvvetlerine hükmetme
- 36.Halka görünerek onları ikaz etmek.
- 37.Yattığı yeri belli etmek.
- 38.Geyiklerden faydalanmak
- 39.Bir yerden diğer yere uçma.

- 40.Suyu kutsayıp şifalaşıp şifalı hale getirmek .
- 41.Türbesinden çıkarak ab dest alma.
- 42.Tekke açacağı yeri belirleme.
- 43.Adak yerinde nur doğması.
- 44.Öldükten sonra da varlıklarını sürdürme.

Kaynakça.

Engin, Refik 1996 Nisan .Sayı 30 Nefes Dergisi .Topçu Baba geleneksel kurbanı

Yöre dergisinin Sayı 55 S.40.41.42.43. yıl. Ekim 2004 yayımlanmıştır.